

JUKKA-PEKKA
PIETIÄINEN

VIHTORI
KOSOLA

MIES JA MYYTTI

MINERVA

JUKKA-PEKKA
PIETIÄINEN

VIHTORI
KOSOLA

MIES JA MYYTTI

Helsingin Suomalaisen Klubin Julkaisusarja 18

Tekijä kiittää Suomen tietokirjailijat ry:tä apurahasta

© Jukka-Pekka Pietiäinen ja Minerva Kustannus, 2023

Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

www.minervakustannus.fi

Kannen kuva: Vihtori Kosola puhumassa 1930.

Valokuvaamo Pietisen kokoelma, Museovirasto.

Kansi: Tilla Larkiala / Taittopalvelu Yliveto Oy

Taitto ja ulkoasu: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-947-3

Painettu EU:ssa

Kuulin lapualaisten puolueriidoista, kiusanteoista ja muista pienuuksista. Mainittu Lapua – pikkumaisten ja ilkiäin intrikien paikka.

Santeri Alkion päiväkirjat 5.1.1922

Ulkonaiselta olemukseltaan Vihtori Kosola – joka jo hoikkana nuorukaisena, härmäläisen verensä tulisuudella antautui isänmaalliseen toimintaan – on nykyään vanterra ja tukeva mies, harteava ja tanakka-askelinen, vahvaniskainen, mutta liikkeiltään nopea. Hänen tummista silmistään singahtaa kiivastuksen kipinä yhtä nopeasti kuin sen sivuuttaa leppynyt ilme liikkuvaisilla kasvonpiirteillä.

*Lapualaiset vapaussodassa 1934,
s. 67. Lapuan Sanomat 24.5.1934.*

SISÄLLYSLUETTELO

SAATTEEKSI	8
PROLOGI	10
NUORI VIHTORI KOSOLA	14
JÄÄKÄRIVÄRVÄÄJÄ JA VAPAUSSOTURI	46
LAPUANLIIKKEEN JOHTOON	204
JUMALAN VALITSEMA KANSANJOHTAJA	304
VIIMEISET VUODET	376
KIITOKSET	423
LYHENTEET	425
LÄHDELUETTELO	426
LÄHDEVIITTEET	443
HENKILÖHAKEMISTO	491

SAATTEEKSI

Vihtori Kosolasta (1874–1936) ei ole kirjoitettu kokonaiselämäkertaa. Sellainen piti tehdä jo senkin vuoksi, että moni ei tiedä Vihtorista juuri mitään tai monilla on hänestä yksipuolisen myönteisen tai yksipuolisen kielteinen kuva.

Vihtori elää historiamuistissamme myyttisenä hahmona, Lapualaisoopperan karrikatyyrinä. Lapuanliikkeen lisäksi saatetaan muistaa hänen osallisuutensa Mäntsälän kapinassa. Hän oli kuitenkin paljon muutakin: edistyksellinen maanviljelijä Lapualla, jääkärivärveäjä, kalterijääkäri ja vuoden 1918 sodan armoton konekiväärimies. Hän oli 1920-luvulla johtava lakonmurtaja ja eteläpohjalainen maalaisliittolainen järjestöjyrä, josta tuli hiukan sattumalta joulukuussa 1929 kommunisminvastaisen taistelun keulakuva. Vaikka Vihtori nousi valtakunnalliseen julkisuuteen yhtäkkiä, Lapualla ja Etelä-Pohjanmaalla hän ei noussut esiin tyhjästä.

Tämän kirjan painopiste on lapuanliikettä edeltävässä ajassa, koska liikkeen aika tunnetaan paremmin. Siitä on olemassa kolme väitöskirjaa, Juha Siltalan perusteellinen *Lapuan liike ja kyyditykset 1930* (1985), Reijo Perälän tarkka *Lapuan liike ja sanan mahti* (1998) ja Aarni Virtasen hyödyllinen *”Toimikaa, älkää odottako”* (2015), jossa analysoidaan Vihtorin puheita vuosilta 1929–1936.

Vilho Viita kokosi ja kirjoitti Vihtorin tälle kirjalle hyödylliset, mutta pinnalliset muistelmat *Viimeistä piirtoa myöten* (1935). Jaakko Korjus kirjoitti Vihtorista journalistisen henkilökuvan sarjaan *Legenda jo eläessään* (1976). Suppeita henkilökuvia on monta.

Vihtorin henkilökohtainen arkisto on kateissa ja lienee tuhottu. Lapuanliikkeen arkistostakin on olemassa vain rippeitä. Aikalaisjulkaisuja, muistelmia ja Vihtorin elämää ja toimintaa sivuavia erikoistutkimuksia on paljon. Hänen kirjeitään löytyy jonkin verran muiden henkilöiden arkistoista. Erityisen paljon uutta tietoa on löytynyt *Historiallisesta sanomalehtikirjastosta*. Silti minusta tuntuu Vihtorin oman arkiston puuttuessa, että olen joutunut kokoamaan tuhannen palan palapelin, josta puuttuu ainakin sata palaa.

Olen aiemmissa tutkimuksissani kirjoittanut vuoden 1918 sodasta tai sisällissodasta. Vihtorille sota oli kuitenkin vapaussota, joten käytän myös sitä. Myöskään ryssittely ei kuulu arkipuheeseeni, mutta Vihtorilla se kuului. En ole halunnut väärentää hänen puheenparttaan laimeammaksi.

Olen kirjoittanut tämän kirjan, kuten ammattihistorioitsija kirjoittaa. En ole Vihtorin puolella enkä häntä vastaan. En puolustele häntä, enkä panettele. Kun Aulis J. Alanen arvioi Korjuksen kirjan Vihtorista *Historialliseen Aikakauskirjaan* vuonna 1977, hän kirjoitti: ”Todellista tutkimusta jäämme odottamaan.” Nyt 46 vuotta myöhemmin tämä on ensimmäinen yritys täyttää Alasen toive. Kaikki uudet tiedonmuruset, puuttuvat palapelin palat ja jatkotutkimukset ovat tervetulleita. Historia ei ole koskaan valmis. Kiitokset kerron tämän kirjan lopussa.

Helsingin Maunulassa kesäkuussa 2023

Jukka-Pekka Pietiäinen

PROLOGI

Vantaan kulttuuriseura järjesti lauantaina 9.4.1994 Vantaan Jokiniemessä itsenäisen Suomen järjestyksessään toisen presidentin Lauri Kristian Relanderin muistoseminaarin. Relander oli presidenttinä vuosina 1925–1931. Seminaarin paikka oli sopivasti valittu, koska Relander työskenteli ja asui Jokiniemessä vuosina 1907–1917 ollessaan maanviljelyskoelaitoksen assistentti.

Alustajana oli minun lisäksi akateemikko Eino Jutikkala. Hän oli julkaissut vuosina 1967–1968 Relanderin presidenttikauden päiväkirjat, yhteensä 1 121 sivua. Minä olin julkaissut vuonna 1992 Relanderista satasivuisen populaarielämäkerran Weilin+Göösin sarjassa *Tasavallan presidentit*. Se oli hämmästyttävän pitkään laajin kokonaiselämäkerta Relanderista, kunnes vuonna 2013 Erkki Vasara julkaisi 830-sivuisen elämäkerran *Raskailta tuntuvat askeleet* (WSOY).

Jokiniemen seminaarin kahvitauolla sain yhtäkkiä ajatuksen, että viisi viikkoa aiemmin tasavallan presidenttinä aloittaneessa Martti Ahtisaaressa oli paljon samaa kuin Relanderissa. Annoin ymmärtää, että Ahtisaaresta saattaisi tulla yhden kauden presidentti. Sivusilmäällä huomasin, että *Helsingin Sanomien* toimittajan Mikael Pentikäisen kynä sauhusi. Harmittelin heti, mitä tuli sanottua.

Seuraavana päivänä lehdessä olikin näyttävä juttu, jota tarkensin kirjoittamalla yliartikkelin. Se julkaistiin *Helsingin Sanomissa* 17.4.1994. Totesin, ettei historia toista itseään, mutta eräät Relanderin ja Ahtisaaren yhtäläisyydet olivat silmiinpistäviä. Ahtisaaresta tulikin sitten yhden kauden presidentti.

Jokiniemen seminaarissa oli kahvitaun jälkeen yleisökysymysten vuoro. 87-vuotias Jutikkala kuiskasi, että vastaa sinä, kun hän ei oikein kuule. Vastasin kysymyksiin ja tulin jossain vaiheessa todenneeksi, että Relanderin mahdollisuuksia toiselle kaudelle heikensi se, että hän talonpoikaismarssissa Senaatintorilla 7.7.1930 kutsui lapuanliikkeen johtajan Vihtori Kosolan autoonsa. Näin olin kirjoittanut Relander-elämäkerrassani.¹

Eturivistä nousi ylös ryhdikäs, kalpea vanhempi herra, jonka opin myöhemmin tuntemaan vapaaherra Fabian Wredeksi. Hän oli avioliitossa Relanderin tyttärentyttären Margaretan (s. Bäckman) kanssa. Wrede kumarsi ja totesi, että suvun edustajana hänen täytyi valitettavasti kiistää esittämäni tieto, että Relander olisi muka pyytänyt Kosolan autoonsa. Viittasin *Uuden Suomen* artikkeleihin, jossa asia oli tuoreeltaan mainittu. Muuten asia jäi tähän.

Kotona tarkistin heti asian. *Uuden Suomen* 8.7.1930 mukaan ”valtakunnan päämies pyysi häntä hyvästelemään saapunutta Talonpoikaismarssin johtajaa Vihtori Kosolaa autoonsa ja poistui yhdessä hänen kanssaan juhlapaikalta”.

Kuuluisa kädenlyönti. Presidentti Lauri Kristian Relander tervehtii Vihtori Kosolaa talonpoikaismarssissa 7.7.1930 Suurkirjon portailla. Fotola, Helsingin kaupungin museo.

Miksi tämä oli kiinnostava seikka? Kun Relanderia ei valittu maalaisliiton presidenttiehdokkaaksi, keskeisenä syynä oli hänen liian myönteinen suhtautumisensa lapuanliikkeeseen ja Kosolaan, josta näyttönä olivat talonpoikaismarssin tapahtumat.

Vantaan seminaaria seuranneena päivänä *Helsingin Sanomissa* oli myös uutinen, että tutkija (minä) ja Relanderin suku olimme riidoissa. Mikael Pentikäinen oli sotkenut asiat. Olin hyvissä väleissä suvun kanssa ja sain heiltä seminaarin jälkeen Relanderin arkistoa, jota lahjoitettiin silloiseen Valtionarkistoon.

Seminaarissa oli viitattu siihen, että kirjailija Matti Kurjensaari ja presidentin poika Ragnar Relander olivat kiistelleet samasta asiasta, poistuiko Kosola presidentin autossa vai ei, lehdistön palstoilla *Helsingin Sanomissa* ja *Uudessa Suomessa* vuonna 1969. Kurjensaari oli puhunut aiheesta myös televisiossa.²

Asia oli pakko selvittää. Otin yhteyttä Suomen elokuva-arkistoon ja Yleisradion arkistoon. Kävin katsomassa, olisiko talonpoikaismarssista sellaista filmimateriaalia, joka valaisisi asiaa. Kummankin tahon intohimoiset tutkijat pitivät velvollisuutenaan, että asia ratkaistaan.

Lopulta parin päivän tutkimisten jälkeen vastaus löytyi Ruotsin television (Sveriges Radion) dokumenttiaineistosta, jota oli käytetty ohjelmasarjaan *Kansakunnan linja*. Sarjan leikkauspoistoissa oli kohta, jossa Relander poistui juhlasta.

Teimme kalju- ja korva-analyysiä. Se paljasti, että Relander ei pyytänyt Kosolaa autoonsa! *Uuden Suomen* reportteri, luultavasti Jarno Pennanen, oli sotkenut tämän paljon Kosolaa muistuttaneen henkilön lapuanliikkeen johtajaan. Vale-Kosola oli ollut presidentin autossa jo presidentin saapuessa Senaatintorille. Selvitys julkaistiin *Helsingin Sanomissa* 18.4.1994. Suku oli ollut oikeassa kaikki nämä vuosikymmenet, lähes 64 vuotta.³

Olen siis itse yksi syyllisistä, joka on pitänyt myyttiä hengissä. Se, että olin sen kumonnut, ei ole juuri auttanut. Myytti elää edelleenkin.

Se elää Wikipediassa ja monissa tutkimuksissa. Aikalaiskirjallisuudessa olen sen huomannut vain Arvi Kokon vuonna 1930 ilmestyneessä teoksessa. Se löytyy myös Erkki Vasaran korkeatasoisesta, laajasta Relander-elämäkerrasta vuodelta 2013.⁴

Hälytyskellojen olisi pitänyt soida jo siitä syystä, että lapuanliike ei ole Kokon kirjaa lukuun ottamatta käyttänyt tapahtunutta hyväkseen. En ole toiveikas, että tämä kirja voisi muuttaa kaiken, eikä asia ole suuren suuri, mutta ainakin olen taas yrittänyt.

NUORI VIHTORI KOSOLA

VIHTORIN SUKU

Iisakki Vihtori Kosola syntyi heinäkuussa 1884 Ylihärmässä Etelä-Pohjanmaalla. Vihtori vakiintui nimeksi jo lapsena, koska hänen isänsäkin oli Iisakki. Kutsumanimeksi vakiintui viimeistään teinivuosina Vikki, mutta jotkut kutsuivat häntä Vikiksi, jotkut Vikuksi.

Vihtori oli isänsä toisen avioliiton vanhin lapsi. Muuttojen ja kirkonkirjojen ristiriitaisuuden vuoksi Vihtorin syntymäpäiviä oli kaksi. Vihtori piti kiinni heinäkuun 10. päivästä, sillä sen oli sanonut hänen äitinsä, vaikka oikea päivä oli 28. heinäkuuta.⁵

Vihtori kertoo muistelmissaan olevansa puhtaasti kauhavalaista talonpoikaissukua. Suvun kantaisänä hän pitää 1700-luvun lopulla vaimonsa kotiin Ylihärmään kotivävyksi muuttanutta Gabriel (Kaappoo) Sippolaa.

Tämä oli Vihtorin sanoin rohkea ja väkevä mies, häjy, joka oli saanut Lapuan käräjillä sakot ”kolttosistaan”. Hän oli rikkonut ”sabbattia”, lyönyt ”muuatta akkaa kuusi kertaa korvalle”, esiintynyt juovukissa ja kurittanut uppiniskaista renkiä. Vihtori arveli, että hänenkin verensä kuohahtelevat pisarat olivat perintöä Kaappoosta asti.⁶

Ylihärmän Kosolankylässä olevan Kaappoonmäen nimi tuli Kaappoolta, joka oli siis Vihtorin isän Iisakin isänisä. Kaappoon kuoltua 1848 talo jäi Kustaa-pojalle, joka oli Vihtorin sanoin ”tasainen,

ankara työmies ja jo nuorena hengellisiä asioita harrastava”. Hän teroitti väelleen: ”Kun ihminen tekee syntiä joka päivä, tulee hänen myös joka päivä rukoilla anteeksiantamusta.”⁷

Kustaan sisar oli naimisissa Kustaa Hirvelän, häjynä tunnetun Hirvi-Kööstin kanssa. Heillä oli neljä pahamaineista poikaa, jotka eivät tehneet paljon töitä, vaan joivat, tappelivat ja ajoivat. Kaksi heistä tuomittiin Siperiaan ja yksi tapettiin Pietarsaassa.⁸

Vihtorin mukaan Suomen sodan aikana, Kustaan ollessa seitsenvuotias, kasakat olivat ahdistelleet tämän sairasta äitiä. Tätä tapahtumaa Kustaa kertoi ympäristönsä ja istutti samalla lapsiinsa tinkimättöntä ryssävihaa.

Kustaan viidestä lapsesta vanhin, Juha, häjyi nuorempana, mutta koki 49-vuotiaana herätyksen. Juhan köyhdyttyä takausten vuoksi nuorin Kustaan lapsista, Vihtorin isä Iisakki (1845–1901) osti vuonna 1882 talon haltuunsa suurelta osalta velkarahalla. Näin Iisakista tuli ylihärmäläisen Kosolan talon isäntä.⁹

Iisakki Kosola kertoi Vihtorille ja muille, että ensimmäisen avioliittonsa aikana vuonna 1872 hän teki tavanmukaisen hevosmatkan Helsinkiin voita ja lintuja myymään. Hän oli tuolloin 27-vuotias. Torilla muuan pääkaupunkilainen ostaja tinki ja, kun ei onnistunut, yritti ryöstää Iisakin rahat. Silloin Iisakki ”suoraluontoisena pohjalaisena” iski raskaalla puntarilla päähän miestä, joka kuoli. Kun isä jäi Vihtorin mukaan ilman todistajia, tapahtui oikeusmurha. Iisakki sai murhasta 12 vuotta kuritushuonetta, josta hän istui lähes 11 vuotta ankarissa oloissa Turun vanhassa linnassa.

Iisakin kertomusta on uskottu näihin päiviin saakka, eikä ole tietoa, että Vihtori olisi tiennyt asian oikeaa laitaa. Vuonna 2021 Kosolan talon verkkosivuille blogia kirjoittava Taina Hautamäki päätti tutkia Iisakin vaiheita ja kävi läpi oikeuden pöytäkirjat.

Keskiviikkona 13.3.1872 kolme ylihärmäläistä miestä, joukossa Iisakki, ja helsinkiläinen työmies olivat rähinöineet Helsingissä Alexander Kandelinin talossa Merimiehenkatu 4:ssä. Humalassa

olleet rähinöitsijät halusivat tavata tytön, jonka luona he olivat aiemmin illalla vierailleet. Tyttö oli tarkastusnainen eli prostituoitu. Miehet olivat käyneet salakapakassa, jossa he olivat juoneet olutta ja paloviinaa. He hakkasivat nyt kovalla metelillä Kandelinin talon ovia.

Talonomistaja pahoinpideltiin, ja pihamaalla Iisakki Kosola löi häntä puukolla vasempaan rintaan. Kandelin kuoli sairaalassa kaksi päivää myöhemmin. *Hufvudstadsbladet* uutisoi asiasta tuoreeltaan Kandelinin kuolinpäivänä Iisakin nimen mainiten. Oikeudenkäynnissä kävi ilmi, että Iisakki oli jo vuonna 1862, 17-vuotiaana, asetettu Ylihärmässä käräjillä vastuuseen laittomasta toiselle kuuluvan hevosen käytöstä sekä yöjuoksusta.¹⁰

Iisakin ensimmäinen puoliso Vilhelmiina (s. Yliluoma) kuoli vankeuden ensimmäisen vuoden aikana helmikuussa 1873. Heillä oli kaksi poikaa. Tytär oli kuollut kaksivuotiaana. Pojat kuolivat kaivosräjähdyksessä Wyomingissa vuonna 1894.

Iisakki teki vankeusaikana sepäntöitä, nikkaroi ja korjasi huonekaluja ja toimi suutarina. Vankilaan salakuljetettiin puuhevosen sisällä viinapulloja. Iisakki sai säästöön rahaa, jolla hän siis osti vapauduttuaan talon veljeltään Juhalta.¹¹

Iisakki oli vapautuessaan 37-vuotias, yksinäinen mies. Hän meni seuraavana vuonna naimisiin 11 vuotta itseään nuoremman lesken Maria Uiton (s. Filppula) kanssa. Tällä oli lyhyestä avioliitostaan kaksi pientä lasta.

Iisakki, vankilassa yli vuosikymmenen virunut mies, pääsi taloudellisesti yllättävän hyvin naimisiin. Osasyynä lienee ollut se, että uusi vaimo oli leski. Filppuloilla oli yksi Lapuan pitäjän keskeisimmistä talonpoikaistaloista. Marian veli Juho Filppula oli yksi pitäjän mahtimiehistä, keskeinen kunnallismies, ensimmäisiä maamiesseuramiehiä, kansansivistyksen edistäjä ja herastuomari.¹²

Iisakille ja Marialle syntyi Ylihärmässä kolme lasta, joista vuonna 1884 syntynyt Vihtori oli vanhin. Vihtorin vaimo kuoli kahdeksanvuotiaana 1894 ja sisko 24-vuotiaana vuonna 1912.¹³

MUUTTO LAPUALLE

Vuonna 1888 perheen kotitalo Ylihärmän Kosolan kylässä paloi. Kosolat muuttivat Lapualle, josta he ostivat Liuhtarinkylästä Huhtalan pienenlaisen talon pienine tiluksineen.

Vuonna 1891 Iisakki osti konkurssihuutokaupasta vaimonsa sisikon miehen Juho Keron talon, joka sijaitsee vastapäätä Lapuan kirkkoa, Lapuanjoen varressa. Iisakki oli ollut Keron takaajana ja hänen oli käytännössä pakko huutaa talo itselleen. Iisakki oli talon ostettuaan vaarassa joutua itsekin vararikkoon. Taloa alettiin nimittää Kosolan taloksi.

Vihtorista tuli Kosolan isäntä 17-vuotiaana vuonna 1901. Kosolan talo seisoo Lapuanjoen varressa Lapuan keskustassa. Kuva saatu Jussi Niinistöltä.

Osa talon vanhemman siipiosan rungosta lienee peräisin 1700-luvulta. Talon vanhimman osan rakennuttajaksi vuonna 1861 mainittu Matti Wilhelm Antila oli Vihtorin tulevan puolison Eelinin äidin isä. Talo toimi alusta lähtien sekä asuntona että liiketilana, jota vuokrattiin. Se oli kaksikerroksinen kokonaisuus. Tällainen kaksifooninkinen talo oli vauraan talonpojan merkki.

Kun Juho Kero oli ostanut talon vuonna 1881, olivat he muuttaneet perheen emännän Sanna Filppulan maille. Sanna oli Iisakin vaimon Marian vanhempi sisar. Talossa oli vuodesta 1884 maan ensimmäinen maaseutukirjakauppa. Taloa laajennettiin rakentamalla siihen vuonna 1887 joen suuntaisesti isompi kaksi- ja puolifooninkinen osa. Alakerrassa oli kymmenen huonetta ja yläkerrassa saman verran.

Talo oli aivan kirkonkylän keskustassa. Ikkunoista näkyi joelle, vastakkaisen rannan puistoon, kivisillalle, pappilaan ja kirkolle. Iisakin aikana talossa toimi 1.11.1899 alkaen ainakin kellosepänliike. Iisakki piti talossa kievaria vuodesta 1900 lähtien. Hänen kuollessaan vuonna 1901 Kosolan talossa oli ainakin maakauppa, apteekki ja leipomo sekä ilmeisesti räätälikin.¹⁴

Lapualla syntyneistä kuudesta lapsesta neljä kuoli pienenä. Aikuisiksi elivät Vihtorin lisäksi vuonna 1889 syntynyt Väinö, josta tuli maanviljelijä ja liikemies, sekä vuonna 1892 syntynyt Vilho eli Ville, josta tuli jääkärikapteeni ja eläinlääkäri.¹⁵

Vihtorin mukaan hänen äitinsä oli nöyrä ja uskovainen ihminen. Kirkossa käytiin ja lapsetkin lukivat Raamattua. Kotona elettiin yksinkertaista talonpoikaiselämää. Työtä tehtiin lapsesta saakka. Työväki söi samassa pöydässä talon väen kanssa ja samaa ruokaa. Metsästäämään Vihtori oppi nuorena.¹⁶

Äiti kuoli vuonna 1923. Vuonna 1901 keuhkokuumeeseen kuollut isä oli ankara, mutta Vihtorin mielestä oikeudentuntoinen mies. Vihtori kertoo, että Iisakki rajoitti alkoholinkäyttöään hänen huomautettuaan siitä.¹⁷

Se vähä, mitä Vihtorin lapsuudesta tiedetään, on kerrottu hänen muistelmissaan. Hän oli neljä kertaa hukkaa Lapuanjokeen, ensimmäisen kerran nelivuotiaana, mutta naapurintyttö pelasti hänet. Sama tyttö pelasti hänet myöhemminkin. Pari kertaa hän pelasti itse itsensä. Seitsemänvuotiaana hän sinkoutui hevostärryjen mukana ojaan ja meinasi tukehtua. Kerran hän oli jäädä hevostärryjen kanssa junan alle.¹⁸

Vihtorin koulunkäynti jäi aluksi vähiin. Hän kävi kahtena vuonna lukkarin pitämää pikkulastenkoulua. Kansakoulu sujui Vihtorilta helposti. Erityisesti häntä kiinnostivat historia ja maantieto.

Kosolan Vikki oli kiusaaja. Hän joutui myös opettajien kurinpidon kohteeksi. Vihtori sanoo polttaneensa tupakkaa kymmenvuotiaasta lähtien, josta hän jäi myös kiinni. Jälki-istuntoa seurasi. Kouluikäisenä tupakkaa kului puolitoista Armiro-askia päivässä. Vihtori uhmasi toistuvasti opettajaansa, joka rankaisi häntä. Vihtori vihasi opettajaansa.¹⁹

Vihtorin piti uurastaa lapsesta saakka. Jo alle kymmenen vanhana hän oli äestämässä. Vain sunnuntaina oli vapaata, ja silloin hän pääsi metsään lintuja ampumaan. Kesät piti kulkea avojaloin. Ensimmäiset kesäkengät Vihtori sai vasta ripille mennessään.²⁰

Rippikouluun Vihtori pääsi vähän vaille 15-vuotiaana. Meno oli rippikoulussa niin hurjaa, että poliisin piti tulla pitämään järjestystä kerta toisensa jälkeen. Vihtori joutui kerran avoimeen tappeluun sivukyläläisten ja kirkonkyläläisten välillä. Hän sai kuhmuja ja reiteen niin syvän seipäänpiston, että hänen oli kauan vaikea kävellä. Vihtori läpäisi rippikoulun ja pääsi ehtoolliselle, mutta tappelun seurauksena hän ei saanut Uutta Testamenttia. Se tuntui ikävältä.²¹

Vihtorin nuoruudessa Lapualla ei ollut oppikoulua. Lukuha-lua hänellä olisi ollut. Muutamat hänen kasvukumppaninsa pääsivät Kokkolan yhteiskouluun, jonne Vihtorikin olisi halunnut. Äiti-kin puolsi, mutta isä vastusti: ”Herraksi kasvanut ei pysty työhön!”²²

TILANOMISTAJAKSI

Isän kuollessa Vihtori oli täyttämässä 17 vuotta. Hänestä tuli nuoresta iästään huolimatta käytännössä Kosolan talon isäntä. Vuonna 1912, Vihtorin ollessa 28-vuotias, tila jäi varsinaisesti hänen, hänen vaimonsa ja nuoremman Väinö-veljen omistukseen.²³

Iisakki Kosolan perukirjassa 21.10.1901 kerrotaan, että Iisakki ja hänen vaimonsa olivat ostaneet Juho Keron konkurssipesältä Filppula ”7/16 osaa manttaalia” perintötilaan No 2. Kosoloilla oli myös neljä osuutta Huhdankosken myllyihin. Muuta omaisuutta oli jonkin verran: vähän rahaa, uushopeaa, kupariastioita, läkkiä (muun muassa maitoastioita), työ- ja ajokaluja, muun muassa neljät kärryt, kuusi rekeä, kolme parirekeä, kaksi kirkkorekeä, kaksi niittykonetta, joukko luokkeja eli hevosten työvaljaiden osia, 11 auraa, viisi äestä ja kaikkea muuta, mitä maatilalla tarvittiin. Viljoja (ruista, ohraa ja kauraa) oli yhteensä yli 600 hehtolitraa.

Vainajan ja lesken vaatteet lueteltiin perukirjassa alusvaatteita myöten, kuten myös matot, peitot ja lakanat. Kirjoja oli kahdeksan markan arvosta (vuoden 2022 rahassa 31 euroa). Jostain syystä perukirjassa ei mainita mitään kotieläimistä, vaikka niitä varmasti oli.

Merkittäviä saatavia oli kolmelta talolliselta, kahdelta talonpojalta ja yhdeltä palstatilalliselta yhteensä noin 10 000 markkaa (51 800 euroa) ja pieniä saatavia kymmeneltä talolliselta, neljältä talonpojalta ja yhdeltä ”herralta”. Muutamat talonpojat ja torpparit maksoivat vuokraa. Irtaimiston arvo oli 25 460 markkaa (131 900 euroa) ja kiinteistöjen 44 500 mk (230 540 euroa), yhteensä 69 960 mk (362 440 euroa). Kiinnitettyä velkaa oli Suomen hypoteekkiyhdistykselle 17 593 markkaa ja muita velkoja, muun muassa vekseleitä 10 700 mk. Ottaen huomioon Iisakin vankilassaolon, talon palon ja Lapuan talon ostamisen Iisakin jättämä perintö oli huomattava.²⁴ Näistä lähtökohdista nuori tilanomistaja ryhtyi hoitamaan taloa ja tilaa.

LAPUA

Lapua on seutukuntansa vanha keskus. Se oli 1500-luvun loppupuolelta lähtien hallintopitäjä ja kirkkoherrakunta. Siellä Nurmonjoki yhdistyy Lapuanjokeen. Lapualta joki virtaa Kauhavan ja Härmän tasangoille sekä edelleen ruotsinkieliselle rannikkoseudulle ja Pohjanlahteen.

Lapua sijaitsee vuonna 1886 valmistuneen rautatien varressa. Se on monen tien risteyskohta. Lapualla oli vuonna 1880 asukkaita yli 9 000 ja vuonna 1920 lähes 13 700. Lapualta muutti Amerikkaan vuosina 1880–1930 yli 5 000 henkeä, joista huomattava osa palasi kotikonnuilleen.

Lapuan kirkonkylä eli Isokylä oli tiheästi asuttu. Sen päätie oli kivetty ja kun kieseillä ajeltiin, kolina kuului kauas. Kapeauomaisena Lapuanjoki tulvi jäiden lähdön aikana melkein joka kevät peittäen rantamaansa ruskeisiin vesimassoihin.²⁵

Lapua oli ylpeää ja vaurasta maatalousseutua. Suurtiloja oli vain vähän. Maatilat olivat enimmäkseen keskikokoisia. Torppia oli vähän. Maatyöväkeä tarvittiin varsin vähän. Kun teollisuustyöväkeäkin oli verraten vähän, se tarkoitti myös sitä, että sosialismille oli vähemmän kasvualustaa. Poliittisesti maakunta oli konservatiivinen.

Vihtorin nuoruudessa Lapua kehittyi ripeästi. Maataloudessa peltoviljely lisääntyi. Lapua oli kuuluisa suoviljelyksestään. Soita raivattiin ja kuivatettiin. Puuauroista, sirpeistä ja viikatteista siirryttiin koneisiin. Kehitys oli nopeaa myös karjataloudessa. Hevoskasvatus ja ravit kuuluivat erottamattomana osana kehittyvään maatalouteen. 1900-luvun alku oli Lapualla myös voimakkaan kehityksen aikaa liike-elämässä ja muussa julkisessa elämässä.²⁶

Lapualaiset olivat kuuluisia vuosien 1596–1597 nuijasodasta lähtien. Sodaksi laajentuneessa talonpoikaiskapinassa suuri osa pitäjistä hävitettiin. Suuret nälkävuodet koettelivat myös Pohjanmaata kovalta kädellä 1695–1697 ja 1866–1868. Isonvihan aikana (1713–1721) venäläiset tekivät Pohjanmaalla hirmutöitä, ja sen sekä vuosien

1742–1743 pikkuvihan muistot elivät kansan muistissa. Suomen sodassa (1808–1809) Suomi irrotettiin vuosisataisesta yhteydestä Ruotsiin ja liitettiin suuriruhtinaskuntana Venäjään.

Lapua oli tuolloin strategisesti tärkeä solmukohta Pohjanmaan rannikon ja Hämeen välisellä tiellä. Lapuan taistelu 14.7.1808 on voimakkaasti lapualaisten historiakuvaa muokannut tapahtuma. Ruotsalais-suomalaiset joukot löivät tuolloin venäläiset, jotka perääntyivät. Lapuan päivää ryhdyttiin viettämään 14.7.1898. Se oli isänmaallinen juhla, jonka venäläiset viranomaiset yrittivät estää vuonna 1902.

Tapahtuman on täytynyt muokata 18-vuotiaan Vihtorin maailmankuvaa. Erityisen vaikuttavaksi muodostui Lapuan päivän satavuotismuiston kolmipäiväinen juhla vuonna 1908. Vihtori oli tuolloin 24-vuotias. Juhlinta keskeytettiin viranomaisten painostuksesta vuosiksi 1912–1916, mutta juhla elvytettiin entistä ehompana vuonna 1917. Sen jälkeen Lapuan päivä oli suuri isänmaallinen juhla.²⁷

Wilhelmi Malmivaara, ankara lapualaissyntyinen herännäispappi, tuli Lapuan kirkkoherraksi vuonna 1900. Herännyt kansa oli tuolloin Lapualla suurena vähemmistönä. Malmivaaran tultua Lapualle kirkkokansan määrä lisääntyi huomattavan paljon. Paikalle tuli myös naapuriseurakuntien heränneitä ja väkeä kauempaakin kuulemaan kuuluisaa saarnamiestä.

Aukusti Oravala kirjoittaa Malmivaaran elämäkerrassa Lapuasta: ”Pappila, kirkko ja kirkonkylä tarjosivat omituisen näyn sunnuntaihin ja juhlapäivisin. Suuri kylä oli kuin muotonsa muuttanut. Kaikkialla liikkui tummaa kansaa, sinisiä huiveja ja mustia pähineitä, teillä pitkissä jonoissa, pihamailla hevosten luona, asemalla junista purkautumassa ja juniin pyrkimässä.”²⁸

Vihtorin uskonnolliseen äitiin Malmivaara vaikutti epäilemättä paljon ja samoin Vihtoriin, vaikka he eivät heränneitä olleetkaan. Malmivaara oli pappissäädyn jäsenenä neljillä säätyvaltiopäivillä 1897–1904. Hän oli suomalaisen puolueen kansanedustaja 1907–1918 ja kokoomuksen edustaja 1918–1920.

Lapualle perustettiin vuonna 1912 Herättäjähdistys ja kansanopisto, joka otti ensimmäiset oppilaat syksyllä 1914. Malmivaaran viimeinen tehtävä kansanedustajana oli valtiopäivien lopettajainsaarna Nikolainkirkossa 11.3.1919. Siinä hän totesi, että kautta aikojen Suomen kansa oli ollut kärsivää kansaa: ”Sen historia kertoo Isosta ja Pienestä vihasta, petäjäleivästä, mahtavain sorrosta ja viimeksi kauheasta kansalaissodasta. Se on monta kertaa käynyt kuoleman kynnyksellä, mutta on sieltä temmattu takaisin.” Nyt se ihmeellisen avun saaneena, vapaana, itsenäisenä kansana pyrki luomaan itselleen valoisa tulevaisuutta.

Malmivaaran hautajaiset tammikuussa 1922 olivat suurtapahtuma, jossa myös Vihtori oli paikalla. Hän laski monien joukossa itsensä ja puolisonsa puolesta seppeleen Malmivaaran haudalle. Yhdessä kirjailija Kyösti Wilkunan kanssa Vihtori laski hautakummulle myös Lapuan suojeluskunnan seppeleen.²⁹

ENSIMMÄINEN SORTOKAUSI

Ensimmäisen sortokauden alkaessa vuonna 1899 Vihtori täytti 15 vuotta. Kaksi vuotta myöhemmin hänestä tuli isänsä kuoltua Kosolan talon isäntä. Veli Väinö oli tuolloin vasta kaksitoistavuotias ja pikkuveli Ville yhdeksän.

Poikien äiti eli, ja hän oli edelleen Kosolan emäntä. Millaista apua Kosolaan saatiin isän tai äidin sukulaisilta ei ole tiedossa, mutta lapualaiset olivat sukujen kautta ja muutenkin hyvin tiivis yhteisö. Kosolassa oli renkejä ja piikoja, jotka tekivät huomattavan osan raskaista töistä. Maatalouden lisäksi rahaa toivat taloon kestikievarina toimiminen ja kyytien hoitaminen, mitä varten piti olla hevosia. Talossa oli myös vuokralla kauppa-aikeita ja eri alojen yrittäjiä.

Etelä-Pohjanmaalta lähdettiin siirtolaisiksi Amerikkaan sankoin joukoin. Vihtori kertoo miettineensä tätä vaihtoehtoa. Hänen isänsä

KANSANJOHTAJA JUMALAN ARMOSTA?

Vihtori Kosola (1884–1936) muistetaan ennen kaikkea lapuanliikkeestä ja Mäntsälän kapinasta, usein myyttisenä Lapualaisoopperan karikatyyrinä. Värikkäästä oikeistoradikalismin edustajasta ei ennen tätä teosta ole kirjoitettu kokonaisvaltaista elämäkertaa. Historiantutkija Jukka-Pekka Pietiäinen paikkaa nyt vaikuttavasti tämän aukon ammattihistorioitsijan otteella.

Vihtori Kosola oli paljon muutakin kuin lapuanliikkeen johtaja: edistyksellinen maanviljelijä, jääkärivärveäjä, kalteri-jääkäri, ja vuoden 1918 sisällissodassa armoton konekiväärimies, lakonmurtaja ja maalaisliittolainen järjestöjyrä.

Kosolan vaalikannatusta ei koskaan mitattu, mutta Lapuan kirkkoherra K. R. Kares julisti hänet Jumalan valitsemaksi kansanjohtajaksi. Uransa huipulla hän oli valtavassa 12 000 osanottajan Talonpoikaismarssissa heinäkuussa 1930. Paikalla olivat presidentti, pääministeri ja Mannerheim. Vihtori Kosolan tarinasta ei puutu vauhdikkaita eikä traagisiakaan käänteitä.

Jukka-Pekka Pietiäinen on Helsingin yliopiston Suomen historian dosentti. Hän on julkaissut 16 historiateosta ja toiminnut myös tietokirjakriitikkona ja -kustantajana sekä Suomen tietokirjailijat ry:n toiminnanjohtajana. Pietiäisen edellinen kirja *Ulkoministerin kujanjuoksu – Rudolf Holsti ja skandaali Genevessä* sai erinomaiset arvostelut ja oli ehdokkaana vuoden parhaaksi historiateokseksi.

99.1

Kannen kuva: Valokuvaamo
Pietisen kokoelma,
Museovirasto.
Kansi Tilla Larkiala/
Taittopalvelu Yliveto Oy
www.minervakustannus.fi

minerva

ISBN 978-952-375-947-3

9 789523 759473

